

Z orzecnictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Dr Aleksandra Ziątek-Capiga

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-2762-4820

e-mail: a.ziatek-capiga@wpia.uw.edu.pl

Równe traktowanie kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego

Equal treatment for men and women in matters of social security

Streszczenie

W wyroku z 12 grudnia 2019 r. w sprawie C-450/18, WA przeciwko Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), Trybunał Sprawiedliwości UE zajmował się problematyką równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego. Zdaniem Trybunału prawo Unii stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, który ze względu na wkład demograficzny kobiet w system zabezpieczenia społecznego ustanawia prawo do dodatku rentowego w przypadku kobiet mających przynajmniej dwoje dzieci biologicznych lub przysposobionych i otrzymujących rentę składkową z tytułu trwałej niezdolności do pracy w ramach krajowego systemu zabezpieczenia społecznego, podczas gdy znajdujący się w identycznej sytuacji mężczyźni nie mają prawa do takiego dodatku.

Słowa kluczowe

równe traktowanie kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, dyskryminacja bezpośrednia

Abstract

The Court of Justice of the EU on 12 December 2019 issued a judgement in case C-450/18, WA vs. Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), concerning the issue of equal treatment for men and women in matters of social security. According to the Court, EU law precludes national legislation which makes provision for the right to a pension supplement for women who have had at least two biological or adopted children and who are in receipt of contributory permanent incapacity pensions under a scheme within the national social security system, while men in an identical situation do not have a right to such a pension supplement.

Keywords

equal treatment for men and women in matters of social security, direct discrimination

Wyrok Trybunału zapadł na tle następującego stanu faktycznego. W 2017 r. INSS przyznał WA rentę z tytułu trwałej i całkowitej niezdolności do pracy w wysokości 100% podstawy wymiaru świadczenia. WA wniósł zażalenie na decyzję INSS o przyznaniu renty, ponieważ jego zdaniem, jako ojcu dwóch córek przysługuje mu na podstawie hiszpańskiej ustawy o systemie zabezpieczenia społecznego prawo do dodatku rentowego w wysokości 5% renty podstawowej, na takich samych warunkach co kobietom będącym matkami dwojga dzieci, które otrzymują rentę składkową z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w ramach hiszpańskiego systemu zabezpieczeń społecznych. INSS oddalił zażalenie WA wskazując, że prawo do rozpatrywanego dodatku rentowego przysługuje wyłącznie kobietom otrzymującym emeryturę z hiszpańskiego systemu zabezpieczenia społecznego, będącym matkami przynajmniej dwójki dzieci, z tytułu ich wkładu

demograficznego w system zabezpieczenia społecznego. WA zaskarżył decyzję INSS o przyznaniu renty do sądu pracy nr 3 w Gironie, żądając przyznania mu prawa do otrzymania rozpatrywanego dodatku rentowego. W tych okolicznościach sąd pracy nr 3 w Gironie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem prejudycjalnym, w którym zmierza do ustalenia, czy dyrektywę Rady 79/7/EEG w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz. 1979, L 6, s. 24) należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisowi prawa krajowego, które ze względu na wkład demograficzny kobiet w system zabezpieczenia społecznego ustanawia prawo do dodatku rentowego w przypadku kobiet mających przynajmniej dwoje dzieci biologicznych lub przysposobionych i otrzymujących rentę składkową z tytułu trwałej

niezdolności do pracy w ramach krajowego systemu zabezpieczenia społecznego, podczas gdy znajdujący się w identycznej sytuacji mężczyźni nie mają prawa do takiego dodatku.

Trybunał przypomniał, że zgodnie z art. 4 ust. 1 tiret trzecie dyrektywy 79/7 zasada równego traktowania oznacza brak jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, bądź bezpośrednio, bądź pośrednio, poprzez odwołanie, zwłaszcza do stanu cywilnego lub rodzinnego, w szczególności jeżeli chodzi o obliczanie wysokości świadczeń. Na podstawie art. 60 ust. 1 hiszpańskiej ustawy o systemie zabezpieczenia społecznego rozpatrywany dodatek rentowy jest przyznawany kobietom, ze względu na ich wkład demograficzny w system zabezpieczenia społecznego, mającym przynajmniej dwoje dzieci biologicznych lub przysposobionych i w szczególności otrzymującym z systemu zabezpieczenia społecznego rentę składkową z tytułu trwałej niezdolności do pracy. Omawiany dodatek do renty nie przysługuje znajdującym się w identycznej sytuacji mężczyznom. Dlatego też zdaniem Trybunału wydaje się, że wspomniany przepis prawa krajowego stanowi przejaw mniej korzystnego traktowania mężczyzn mających przynajmniej dwoje dzieci biologicznych lub przysposobionych. Tego rodzaju mniej korzystne traktowanie jest oparte na kryterium płci i może stanowić przejaw dyskryminacji bezpośredniej w rozumieniu art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7. Dyskryminacja polega na stosowaniu różnych norm do porównywalnych sytuacji lub też na stosowaniu tej samej normy do sytuacji odmiennych (wyroki w sprawach *Gillespie i in.*, C-342/93 oraz *Praxair MRC*, C-486/18). Stąd też należy odpowiedzieć na pytanie, czy ustanowione w rozpatrywanych przepisach krajowych odmienne traktowanie mężczyzn i kobiet dotyczy grup osób znajdujących się w porównywalnych sytuacjach. Oceny porównywalności tych sytuacji należy dokonywać w sposób szczególnie i konkretny, z uwzględnieniem wszystkich charakteryzujących te sytuacje czynników, w szczególności w świetle przedmiotu i celu uregulowania krajowego, w którym ustanowiono dane rozróżnienie, oraz zasad i celów dziedziny prawa, do której to uregulowanie krajowe należy (wyrok w sprawie *MB*, C-451/16 i przytoczone tam orzecznictwo).

Odnosząc się do celu uregulowania krajowego polegającego na zrekompensowaniu kobietom ich wkładu demograficznego w system zabezpieczenia społecznego, Trybunał stwierdził, że wkład demograficzny mężczyzn jest równie istotny jak wkład kobiet. Dlatego też samo wnoszenie wkładu demograficznego w system zabezpieczenia społecznego nie może uzasadniać okoliczności, że mężczyźni i kobiety nie znajdują się w porównywalnej sytuacji pod względem przyznania rozpatrywanego dodatku rentowego. Jednak jak zauważył Trybunał, rząd hiszpański podkreślił, że rozpatrywany dodatek rentowy nie służy jedynie zrekompensowaniu kobietom mającym przynajmniej dwoje dzieci ich wkładu demograficznego w system zabezpieczenia społecznego. Wspomniany dodatek został również pomyślany jako środek mający na celu zmniejszenie różnicy między wysokością emerytur i rent mężczyzn i kobiet, wynikającej z różnego przebie-

gu ich karier zawodowych. Realizowany cel ma polegać na zapewnieniu odpowiednich świadczeń kobietom, których wysokość emerytury albo renty została obniżona na skutek przerwania lub skrócenia ich kariery zawodowej w związku z posiadaniem przynajmniej dwojga dzieci. INSS przedstawił liczne dane statystyczne, które wskazują na różnicę w wysokości świadczeń emerytalnych i rentowych mężczyzn i kobiet oraz w wysokości świadczeń pobieranych z jednej strony przez kobiety niemające dzieci lub mające jedno dziecko, a z drugiej strony przez kobiety mające przynajmniej dwoje dzieci. Zatem w odniesieniu do celu polegającego na zmniejszeniu różnic w wysokości rent kobiet i mężczyzn dzięki przyznaniu rozpatrywanego dodatku rentowego, Trybunał zauważył, że przedmiotowe uregulowanie krajowe ma na celu, przynajmniej częściowo, ochronę kobiet jako rodziców. Jednocześnie Trybunał podkreślił, że wspomnianą cechę mogą mieć zarówno mężczyźni, jak i kobiety, a sytuacja ojca oraz sytuacja matki rozważana pod względem wychowywania dzieci może być porównywalna (zob. podobnie wyroki w sprawach *Griesmar*, C-366/99 oraz *Komisja/Grecja*, C-559/07). W tym zakresie Trybunał zauważył, że okoliczność, iż to kobiety są w większym stopniu dotknięte niekorzystnymi skutkami na płaszczyźnie zawodowej w związku z wychowywaniem dzieci, ze względu na to, że to głównie one podejmują się tego zadania, nie może wykluczyć możliwości porównania ich sytuacji z sytuacją mężczyzn, który podejmuje się wychowania swoich dzieci i który z tego samego powodu był narażony na równie niekorzystne skutki na płaszczyźnie zawodowej (zob. podobnie wyrok w sprawie *Griesmar*, C-366/99). Dlatego też istnienie danych statystycznych wskazujących na występowanie różnic strukturalnych między wysokością emerytur i rent kobiet a wysokością emerytur i rent mężczyzn nie pozwala na sformułowanie wniosku, że w świetle rozpatrywanego dodatku rentowego kobiety i mężczyźni nie znajdują się w porównywalnej sytuacji jako rodzice.

Odstępstwa od zakazu wszelkich przejawów bezpośredniej dyskryminacji ze względu na płeć są dopuszczalne tylko w wyczerpująco określonych przypadkach wskazanych w przepisach dyrektywy 79/7. I tak, zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 79/7 zasada równego traktowania nie narusza przepisów dotyczących ochrony kobiet ze względu na macierzyństwo. Zastrzegając dla państw członkowskich prawo zachowania w mocy lub wprowadzenia przepisów mających na celu zapewnienie takiej ochrony, art. 4 ust. 2 dyrektywy 79/7 uznaje w odniesieniu do zasady równości traktowania ze względu na płeć zasadność ochrony kondycji biologicznej kobiety w trakcie ciąży i w okresie następującym po niej oraz ochrony szczególnego związku między kobietą a jej dzieckiem w trakcie okresu następującego po porodzie (zob. podobnie wyroki w sprawach *Hofmann*, 184/83 oraz *Betriu Montull*, C-5/12). Natomiast rozpatrywane uregulowanie krajowe nie zawiera żadnego elementu uzależniającego przyznanie rozpatrywanego dodatku rentowego od skorzystania przez kobietę z urlopu macierzyńskiego lub od niekorzystnych skutków na płaszczyźnie zawodowej

wynikających z przerwania przez kobietę działalności zawodowej w okresie po urodzeniu dziecka. Trybunał zauważył, że prawodawca krajowy nie zamierzał ograniczyć stosowania rozpatrywanego uregulowania do ochrony kondycji biologicznej kobiety po porodzie, ponieważ dodatek ten jest przyznawany również kobietom, które przysposobiły dzieci. Co więcej, przepis ten nie wymaga rzeczywistego przerwania przez kobiety pracy wraz z pojawieniem się dziecka, ponieważ nie zawiera warunku skorzystania z urlopu macierzyńskiego. Dlatego też zdaniem Trybunału rozpatrywany dodatek rentowy nie jest objęty zakresem stosowania odstępstwa od zakazu dyskryminacji przewidzianego w art. 4 ust. 2 dyrektywy 79/7. Zgodnie z art. 7 ust. 1 lit. b) dyrektywy 79/7, nie narusza ona prawa państw członkowskich do wyłączenia z jej zakresu „przywilejów przyznawanych w systemach ubezpieczenia emerytalnego osobom, które wychowywały dzieci” oraz „nabycia praw do świadczeń na podstawie okresów przerwy w wykonywaniu pracy ze względu na wychowywanie dzieci”. W tym zakresie Trybunał zauważył, że również to odstępstwo nie ma zastosowania do rozpatrywanego dodatku rentowego, ponieważ przepis krajowy w każdym wypadku uzależnia jego przyznanie nie od wychowywania dzieci ani od okresów przerwy w zatrudnieniu wynikających z wychowywania dzieci, ale wyłącznie od posiadania przez kobiety uprawnione do tego dodatku przynajmniej dwojga dzieci biologicznych lub przysposobionych oraz od otrzymywania przez nie z systemu zabezpieczenia społecznego świadcze-

nia składkowego z tytułu emerytury, wdowieństwa lub trwałej niezdolności do pracy.

Trybunał przeanalizował również omawiane uregulowanie krajowe w kontekście art. 157 ust. 4 TFUE, na podstawie którego ze względu na dążenie do zapewnienia pełnej równości między mężczyznami i kobietami w życiu zawodowym zasada równości traktowania nie stanowi dla państwa członkowskiego przeszkody w utrzymaniu lub przyjmowaniu środków przewidujących specyficzne korzyści, zmierzające do ułatwienia wykonywania działalności zawodowej przez osoby płci niedostatecznie reprezentowanej bądź zapobiegania niekorzystnym sytuacjom w karierze zawodowej i ich kompensowania. Trybunał stwierdził, że postanowienie to nie ma zastosowania do przedmiotowego przepisu krajowego, ponieważ rozpatrywany dodatek rentowy jedynie powiększa wysokość przyznanej kobiecie renty, nie rozwiązując problemów, które kobiety mogą napotkać w trakcie swojej kariery zawodowej. Zdaniem Trybunału, nie wydaje się również, aby ten dodatek mógł zrekompensować niedogodności, na które narażone są kobiety, przez udzielenie im pomocy w karierze oraz aby w związku z tym konkretnie zapewniał pełną równość kobiet i mężczyzn w życiu zawodowym (zob. podobnie wyroki w sprawach Griesmar, C-366/99 oraz Leone, C-173/13). Mając na uwadze wszystkie rozważone okoliczności, Trybunał stwierdził, że rozpatrywany przepis prawa krajowego stanowi przejaw dyskryminacji bezpośredniej ze względu na płeć, a zatem jest niezgodny z dyrektywą 79/7.

Dr Aleksandra Ziętek-Capiga, adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, radca prawny. Autorka ponad 20 publikacji naukowych z zakresu prawa pracy. Specjalizuje się w zagadnieniach związanych z korelacją prawa pracy z prawem cywilnym.

Dr Aleksandra Ziętek-Capiga, PhD-Assistant Professor in the Department of Labour Law and Social Policy at the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw; Attorney-at-law. Author of over 20 scientific publications in the field of labour law. Her work focuses on correlation of labour law and civil law.

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, stanowi ukoronowanie niespełna dwuletnich badań prowadzonych przez kilkunastu studentów i doktorantów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, działających w ramach Koła Naukowego Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej IVR.

Pojęcie interregnum w symboliczny sposób oddaje istotę zagadnień podjętych w ramach niniejszej monografii. Jej przedmiot stanowi analiza XX-wiecznych transformacji ustrojowych, które dokonały się w kręgu euroatlantyckiej kultury prawnej. Celem badań było uchwycenie najistotniejszych elementów zmiany ustrojowej ujmowanej możliwie szeroko, a zatem obejmującej przekształcanie się reżimów monarchicznych w ustroje o charakterze republikańskim, procesy liberalizacji lub demokratyzacji reżimów autorytarnych czy wreszcie formowanie się całkowicie nowych bytów państwowych. Opisywane metamorfozy ustrojowe zostały uchwycone in statu nascendi, w perspektywie dynamicznej, w okresie kształtowania się nowych form ustrojowych, a zatem ścierania się starego porządku z nowym.

Księgarnia internetowa: www.pwe.com.pl